

Elizabeth Gaskellová

*Život s láskou,
život bez lásky*

ČAS

Elizabeth Gaskellová

*Život s láskou,
život bez lásky*

Elizabeth Gaskellová

*Život s láskou,
život bez lásky*

Přeložila Jana Srbová

Translation © Jana Srbová, 2011
Editor © Josef „Pepson“ Snětivý, 2011
Postface © Josef „Pepson“ Snětivý, 2011

Cover & Layout © Alena Laňková, 2011

© Nakladatelství ČAS s.r.o., 2011

ISBN 978-80-87470-47-3

KAPITOLA I.

Před několika desítkami let žila v jednom z westmorelandských údolí Susan Dixonová. Byla svobodná a vlastnila malou farmu, kde bydlela. Patřilo jí také asi třicet nebo čtyřicet akrů okolní půdy. Kromě toho měla i dědičné právo k ovčí stezce, která se táhla až k vřesovištím, obklopujícím jezero Blea Tarn. Susanin dům je stále ještě k vidění poblíž oxenfellské silnice mezi vesničkami Coniston a Skelwith. Podél silnice či spíše cesty napříč slatinami, upěchované koly povozů, které čas od času zajížděly do Oxenfellu pro rašelinu, teče bublající říčka. Když tudy pojedete, její zurčení vám přinese milý pocit, že nejste v tomhle kraji hlubokého ticha sami. Pár

mil od silnice na straně, kde se rozkládá Coniston, najdete farmu: obytný dům z šedivého kamene a do čtverce postavené hospodářské budovy, uzavírající mezi sebou zelený prostor divoce rostoucího trávníku. Uprostřed něj se důstojně tyčí mohutný smuteční tis a za slunečných letních dní poskytuje chladivý stín, velebný jako smrt. Směrem od domu dvůr zvolna klesá až k tmavohnědému rybníčku, do něhož přitéká čerstvá voda z kamenné nádrže. Do nádrže se dostává – s neutuchajícím melodickým crčením – z potůčku vybíhajícího z říčky, o které již byla řeč. Všechen dobytek se sem přichází napít. Také lidé přinášejí džbány a plní je půvabným, třebaže zdoluhavým způsobem. Nosič vody má s sebou list kapradiny zvané psí jazyk, který vstrčí do šterbiny v kameni – a perlivý pramínek se rozběhne touto svěží zelenou nálevkou.

Dnes už dům vypadá jinak. Tehdy, když v něm žila Susan Dixonová, blyštěla se každá kosočtverčná okenní tabulka čistotou. Když jste vešli do parádní kuchyně, z podlahy se dalo jíst; v cínových talířích a v naleštěné dubové kredenci či příborníku jste se mohli vidět jako v zrcadle. Jen málo příchozích proniklo dál než do této místnosti. Jednou nebo dvakrát přitáhla malebnost osamělého stavení turisty, toulající se okolím. Líbilo se

jim i to, jak je dům čistounký, a nabídli majitelce dost velkou částku (alespoň si to mysleli), aby je přijala jako nocležníky. Nebudou s nimi žádné problémy, říkali – budou prý ostatně celý den venku, projdou si okolí, chtějí si načrtnout nějaké ski-ci; a s jídlem taky nepřidělají starosti, naprosto se spokojí s tím, co si vaří hostitelka pro sebe, anebo se můžou najíst v hostinci Waterhead v Conistonu. Avšak žádná štedrá suma, žádná upřímná slůvka nepřiměla paní domu, aby odložila své odtažené chování a přestala své potenciální hosty jednotvárným tónem odmítat. Nemělo cenu naléhat, aby jim v domě ukázala víc než jen první místnost; žádné známky únavy poutníků nevedly k tomu, aby se jim dostalo pozvání posadit se a trochu si odpočinout, a když to nějaký odvážnější a méně jemnocitný příchozí přesto udělal, aniž byl vyzván, Susan zůstala stát, chladná a ostentativně hluchá či odpovídající jen jednoslabičně, dokud se nezvaný host neodporoučel. Ti, kteří s ní měli obchodní jednání – například když prodávala dobytek nebo výrobky své farmy –, ji popisovali jako osobu tvrdě smlouvající o cenách zboží, s níž nebylo vždy snadné vyjít. Susan nikdy nešetřila vlastním úsilím a vynaloženou prací jak na poli, tak na trhu, aby vytěžila co nejvíc. Když se obracelo seno, beze slov udávala rytmus rychlým, stejnoměrným pohybem

svých hrábí. Na trhu byla mezi prvními: prohlédla si vystavený oves, který nabízeli ostatní, ohodnotila jej – a pak se v zasmušilém uspokojení vrátila ke svému, čistšímu obilí.

Ti, kteří jí dlouho a věrně sloužili, byli spíš jejími spolupracovníky než sluhy. Jednala s nimi, jako by byli na stejné úrovni; udržovala s nimi však pouze pracovní vztahy. Znali ji a věděli, že i když se chová zvláště a je tak rezervovaná, můžou se na ni spolehnout. Někteří z nich ji viděli vyrůstat; hluboko v jejich srdcích se skrýval nevyslovený – a možná jen podvědomý – soucit, protože znali její příběh, ačkoli o něm nikdy nemluvili. Opravdu – byly doby, kdy tahle vysoká, kostnatá, odměřená žena s ostrými rysy, která se nikdy neusmívala a sotvakdy vyslovila zbytečné slovo, bývala hezoučkou a vždy dobře naladěnou dívkou. Tehdy byla stejně živá a vřelá jako kovářská výheň v Yew Nooku a měla všechno: lásku své rodiny, mládí i veselí. Před padesáti nebo jednapadesáti roky byli ještě William a Margaret Dixonovi, Susanini rodiče, naživu a jí samotné bylo osmnáct, o deset let více než jedinému dalšímu dítěti v rodině, chlapci, jehož pojmenovali po otci.

William a Margaret Dixonovi patřili k lepším lidem; jejich vlastnosti – aspoň tak, jak to vidím já – byly charakteristické pro vrstvu svobodných

vlastníků půdy ve Westmorelandu a Cumberlandu. Znamená to, že byli čestní, spravedliví a bezúhonní; mnohomluvnost jim nebyla vlastní. Byli laskaví, ale nedávali to příliš najevo. Neměli rádi změnu, nové způsoby, nové lidi. Byli praktičtí a bystří. Každá rodina byla světem pro sebe a o své sousedy se zajímali pramálo; stýkali se s nimi jen zřídka, obvykle jen v zaběhnutých termínech, kdy se stříhaly ovce nebo slavily Vánoce. Jistý druh střídmeho potěšení jim přinášelo hromadění peněz, což z některých posléze nadělalo stísněné, nešťastné jedince (tak se na severu označují skrblice), když zestárli. Tito lidé také neplýtvali časem na čtení lehké, pomíjivé literatury – četli jen solidní knihy, se kterými přicházeli podomní prodavači (například „Ztracený ráj“ a „Ráj znovu nalezený“, „Ábelova smrt“ či „Poutníková cesta“ se daly najít téměř v každé domácnosti). Muži si čas od času povolili uzdu a vyhradili pár dní ryze mužským záležitostem, například hraní karet a společnému pití; po nějaké době nezbývalo jejich zneklidněným ženám, než aby je vyšly hledat. Když nechtěly své manžele vystavit nebezpečí strmých cest, pak – v hluboké noci – nachodily míle a míle, lucernu v ruce, než své opilé protějšky objevily a doprovodily domů. Ti měli další den strašlivé bolení hlavy, ale hned ten následující už vyhlíželi vážně, střízli-

vě a ctnostně, jako by na světě žádné takové věci jako sladová whisky a jiné lihoviny vůbec neexistovaly. Manželky jim jejich prohřešky zřídka kdy připomněly – samy totiž, jakmile je přešel bezprostřední strach, braly tyto příležitostné „vzpou-ry“ svých manželů jako samozřejmou věc. Takoví byli – a ještě jsou – lidé, jejichž společenská třída se pomalu ztrácí z tváře krajiny, tak jako už před nimi zmizela zemanské šlechta.

A takový byl i William Dixon. Šikovný farmář – s ohledem na generaci a dobu, v níž žil –, obratný především v chovu ovcí a hovězího dobytka, méně už v obdělávání půdy. Statkáři z dalekého okolí, až z druhé strany od Kendalu či z Borrowdale, a mnohem bohatší než Dixon, posílali na jeho farmu Yew Nook své syny do služby, aby se tam během roku nebo dvou naučili jeho metodám, dřív než začnou hospodařit na svém. Když bylo Susan sedmnáct, do služby na Yew Nooku přišel Michael Hurst. Pracoval s hospodářem, bydlel s jeho rodinou; chovali se k němu – s výjimkou práce na polích – s respektem jako k rovnocennému rodinnému příslušníkovi. Michaelův otec byl movitý statkář ve Wythburne, ležícím za Grasmere. Díky Michaelově službě se obě rodiny seznámily. Dixonovi pak vždy v čase stříhání ovcí zavítali na High Beck a Hurstovi na oplátku přijížděli cestou

kolem jezera Loughrig Tarn a přes městečka Red Bank a Oxenfell, když se na Yew Nooku držely vánoční hody. Otcové obou rodin trávili čas společnými toulkami po polích a obhlídkou dobytka a ovcí; vzájemně si okukovali a oceňovali koně. Matky jedna druhé hodnotily mlékárny a domácí zařízení. Nešetřily slovy obdivu, ale v skrytu duše byly stejně přesvědčeny, že právě jejich domácnost je ta lepší. Jak matky, tak otcové čas od času vrhli pohled na Michaela a Susan. Jakkoli pilně se ti dva zabývali chodem farmy či mlékárny, nemohli zapřít nevyslovenou vzájemnou náklonnost, která se vyvinula zcela přirozeně a nikomu v okolí nepřišla nevhod – naopak, všechna rodičovská srdce plesala. Kvůli typické zdrženlivosti však o jejich lásce nepadlo ani slovo, dokonce ani mezi manželi a manželkami.

Energická, samostatná a pracovitá Susan bývala své matce šikovnou pomocnicí; svému otci dělala duchaplnou společnost – často říkal, že je v ní víc mužského, než vůbec kdy bude v jejím choulostivém malém bratrovi. Willie byl mamčin mazánek, což ale neznamenalo, že by matka neměla ráda i svou dceru. Mezi Michaelem a Susan neležel

žádný konkrétní závazek nebo zasnoubení – dokonce pochybuji, že mezi sebou slova lásky vůbec vyslovili.

V té době – bylo to v zimě – propukl u Margaret Dixonové zánět, který byl důsledkem zanedbaného nachlazení. Vždy silná a odolná hospodyně byla stále v jednom kole, a tak první příznaky nemoci nebrala na vědomí. „Už to přechází,“ řekla ženě, která jí pomáhala v kuchyni. Když se opravdu necítila dobře, ale bylo potřeba ještě dokončit nakládání slaniny a šunky, udělala si bylinkový čaj, který na chvíli pomohl. Jenže Smrt nečeká, až se nasolí šunka a slanina – k Margaret se přibližovala rychlými kroky a přinášela s sebou ostré šípky, působící trýznivé bolesti. Susan nikdy předtím nemoc neviděla. Stejně tak si nikdy dřív neuvědomila, jak moc svou matku miluje – až teď, když instinktivně, s hrozivou jistotou cítila, že ji ztrácí. V paměti jí vířily vzpomínky na to, jak mnohokrát matčiny příkazy plnila jen ledabyly; srdce jí těžklo ozvěnami lehkomyšlných či nevlídných odpovědí, kterými matce odsekla. Jak ráda by nyní dostala příležitost posloužit své matce, lapající v agónii po dechu, splnit jí všechna přání a ukázat trpělivost a lásku! Přes své pochyby o sobě samé byla Susan dobrá a oddaná dcera.

Ostré bolesti pominuly a nemocná pocítila lahodný klid; zdraví ji však nenávratně opustilo. Naplněna malátným mírem, Margaret Dixonová umírala. Mohla jen šeptat, a tak posunkem naznačila Susan, aby se k ní posadila na kraj postele. Chtěla s ní promluvit, dokud byl otec venku. Dívka nespouštěla dychtivý zrak z matčiných úst – pomalá a s velkou námahou vyřčená slova více odezírala, než slyšela, jak byl matčin hlas slaboučký.

„Susan, holčičko, nesmíš se trápit. Je to vůle Boží, smiř se s tím. Dohlédni na otce, ať žije spořádaně, jestli můžeš. A jestli si vyrazí do Ulverstonu, snaž se ho najít dřív, než se dostane k lomu v Old Quarry. Tam je to pro muže, co kapku vypili, dost nebezpečné. A co se týká malého Willieho –“ v tu chvíli se jí svaly v obličeji stáhly a také její prsty na pokrývce se začaly nervózně pohybovat – „Willie mě bude postrádat ze všech nejvíc. Otec se na něj často zlobí, že není dost silný ani pohotový. Opravdu není, chudáček můj malý. A prý dělá i naschvály, myslí si otec – třeba proto, že nedokáže pokaždé sníst ovesnou kaši. V kredenci na horní polici je stará černá plechovka od čaje, je v ní něco přes tři libry. Měj zkrátka pro bratra vždycky po ruce kus dobrého chleba, když přiběhne hladový, protože snídani předtím nechal na stole. Já vím, možná

jsem ho trochu rozmazlila – ale teď už tu nebude nikdo, kdo by ho rozmazloval dál.“

Začala plakat tichými, slabými vzlyky; přetáhla si pokrývku přes obličej, aby ji Susan neviděla. Ten drahý obličej! Ty vzácné chvíle, kdy se z něj oči ještě mohly dívat a vyzářovat lásku a porozumění!

Susan si položila hlavu na polštář poblíž matčiny ucha: „Maminko, na Willieho dám pozor. Slyšíš mě? Udělám pro něj, co jen budu moct, nic nebude postrádat – a už vůbec ne všechna ta laskavá slovíčka, která jsi měla pro nás oba. Bůh ti žehnej! Bůh ti žehnej, maminko moje!“

„Takže mi to můžeš slíbit, Susan? Umřu lehce, když budu vědět, že se o něj postaráš. Ale Willie je opravdu jiný než ostatní děti. Otce někdy dost rozčílí, ačkoli – myslím, že až tu nebudu, otec na něj bude mírnější, kvůli mně. Ale ještě jedna věc tu je, Susan. Nikdy jsem o tom nemluvila – asi abyste si nemysleli, že to dítě lže. Willie totiž občas otravuje také Michaela, a ten už ho i uhodil. Nechci dělat žádné rozmíšky, ale chlapec není nijak silný – kdyby ses za něj u Michaela přimluvila, Susan, jistě by na tebe dal.“

Jak byla před chvílí Susan bledá, tak nyní zrudla: bylo to poprvé, co někdo otevřeně vyslovil, že má Susan na Michaela nějaký vliv. Prudký záblesk radosti se vmísil do pocitu těžkého zármut-

ku. Dlouhé povídání matku vyčerpalo natolik, že na chvíli ztratila vědomí. Už nikdy pak nepromluvila souvisle, ale když v její poslední chvíli stáli manžel a děti vedle postele, vzala Willieho dlaň a vložila ji do Susaniny; dceři při tom úpěnlivě hleděla do očí. Susan sevřela Willieho mezi pažemi a svou hlavu sklonila k jeho malé, kučeraivé. Sama sobě odpřísáhla, že tu pro něj bude jako jeho matka.

Od té chvíle žila Susan pro svého bratra. Byla mu zábavnější a horlivější společnicí, než kdy bývala jejich matka – měla víc energie a patrně i takových povahových vlastností, které ji ponoukaly provádět obvyklé věci nějakým novým, osobitějším způsobem. K malému Williemu byla něžná, zatímco se všemi ostatními v okolí – a zejména s Michaellem – jednala rázně a přísně; měla pocit, že nyní, bez matčiny ochrany, musí sama dbát o svou důstojnost, a nesmí proto svému milému dovolit, aby viděl, jak silně spoutal její srdce. Michael prohlášoval, že je tvrdá a krutá, odvracel se od ní – a ona se sama pro sebe, s pohledem na jeho záda, měkce usmívala tomu, že její Michael sotva tuší, jak hluboce ho miluje. Zdál se jí celkem příjemný a hezký. Ostatní však Michaela považovali za neobyčejně pohledného mladíka; všechny dívky v okruhu několika mil ho obdivovaly – dost pro vesnického

krasavce, aby si začal natřásat peří. V rodině byl druhorozený; starší bratr samozřejmě zdědí rodinnou farmu High Beck, ale i na Michaela čeká slušný peníz, uložený prozatím v Kendalově bance.

Když bylo po sklizni, začal navštěvovat hodiny tance v Langdale. V noci, pokud na to měl náladu, předváděl na dlážděné kuchyňské podlaze v Yew Nooku taneční kroky. Susan, která se nikdy tancovat neučila, přihlížela s tajeným obdivem, ačkoli předstírala, že jeho uměním pohrdá. Dělal, že nad Michaelem ohrnuje nos, v souladu s pravidlem, které si podle všeho sama stanovila, aby si mládence udržela od těla, dokud oba žijí pod stejnou střechou.

Jednou večer se na ni Michael nahněval kvůli nějaké prostořeké poznámce, kterou ho řala. Seděl v rohu místnosti u krbu, rukama si objímal kolena a s hlavou nakloněnou dopředu líně sledoval plameny v topeništi; vychutnával odpočinek po těžkém pracovním dni. Susan se uvelebila mezi pelargoniemi na dlouhé, nízké stoličce u okna, kde se snažila polapit poslední šikmé paprsky podzimního světla, aby došla límeček Willieho košile. Willie lenořil, natažený v celé své délce na dlaždicích u krbu, na opačné straně než Michael. Čas od času hrábl dlouhým lískovým prutem do hořícího dřeva, aby vyletěl sloupec žhnoucích jisker.

„I kdyby ses naučil tancovat toho nejsložitějšího rejdrováka, k čemu ti to bude?“ zeptala se Susan a pohlédla úkosem na Michaela, který se před chvílí chlubil svou novou dovedností. „Pomůže ti to při orání, kosení nebo třeba při šplhání na skály, když chceš vybrat vraní hnízda? Kdybych já byla chlap, dokonce bych se za takovouhle zjemnělost styděla.“

„Kdybys byla chlap, líbilo by se ti dělat cokoli, kvůli čemu by se na tebe pěkné holky koukaly s obdivem.“

„Právě tohle děláš ty, vid? Michaeli, podle mě se správný chlap chová jinak.“

„A jak tedy?“ zeptal se po určité odmlce, během které marně čekal, že Susan svou větu upřesní. Odpověď nepřišla. „Mně by ses jako muž nelíbila, Susan. Ty bys byla moc tvrdá a paličatá.“

„Zdám se ti tvrdá a paličatá?“ zeptala se hlasem naoko lhostejným, ale zachvěl se v něm dotčený tón. Michaelovo bystré ucho jej zachytilo.

„Kdepak, Susy! Ty máš jen občas svou hlavu, ale to je v pořádku. Nemám rád děvčata, co nemají vlastního ducha. Do tanečních hodin chodí jedna úžasně krásná dívka, ale je úplně nemastná neslaná. Jí se oči jaktěživo neblýskají jako tobě, když se zlobíš – no ano, vidím, jak ti svítí přes celou kuchyň jako kočce. Takže, kdybys ty byla muž, cítil